№ 40 ԹԷՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1894 № 40

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ՇԱՒԻՂ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

„ՇԱՒԻՂԸ“ ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ՏԱՐԵԿԱՆ 50 ՀԱՄԱՐ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

«ՇԱՒԻՂԻ» Տարեկան գինը 10 ղրան, կէս տարուանը 6 ղրան: Առանձին համարները 5 շահի. Արտասահմանում տարեկան 8 ֆրանկ կամ 3 րուբլի կէս տարուանը 5 ֆր. կամ 2 րուբլի: Թէհրանում գրւում են միմիայն խմբագրատան մէջ: Մեր հասցէն. Téhéran Rédaction CHAVIGH.

«ՇԱՒԻՂԻ» խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 8—4 ժամը: Կիւրակէ եւ տօն օրերը 10—2 ժամը: Յայտարարութիւն ընդունւում է ամեն լեզուով: Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 1 շահի:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1895 Թ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ „ՇԱՒԻՂ“ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

„Շաւիղը“ կը հրատարակուի Թէհրանում (մօտաւորապէս կրկին մեծութեամբ) նոյն ծրագրով և նոյն ուղղութեամբ: „Շաւիղի“ բաժանորդագինն է մէկ թօման, կէս տարուանը վեց ղրան: Արտասահմանում՝ 3 րուբլի կամ 8 ֆրանկ. կէս տարուանը 2 րուբլի կամ 4 ֆրանք:

Արտասահմանից դրամական ծրարները կարող են ուղարկել հետևեալ հասցէով. Черезъ Баку Россійской ИМПЕРАТОРСКОЙ Миссіи въ Тегеранѣ пер. А. Бекъ-Назарову. Իսկ նամա՛կներ և թղթակցութիւններ հետևեալ հասցէով. Téhéran Rédaction „CHAVIGH“.

Դաւրէժում՝ ցանկացողները կարող են գրուիլ Բաղդասար Մելիք Սարգսեանցի մօտ, Սալմաստում Յովհաննէս Ապրէսեանցի մօտ, Արտաբիլում՝ Յակոբ Էլչիբէկեանի մօտ, Նոր-Ջուղայում՝ Յովսէփ Բարսէղեանցի մօտ, Բուշիրում՝ պ. Կ. Զէյթունեանի մօտ, Մարաղայում՝ Մելքոն Խալափեանցի մօտ, Ուրմիում՝ Ալէքսան Յովսէփեանցի մօտ:

Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունւում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թէ ինչ արեց Այվազեան հայր սուրբը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ Նամակներ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ Արտաքին լուրեր.—Բանասիրական. Թեմական տեսուչ Ատրպատականում.—Յայտարարութիւններ:

ԹԷ ԻՆՉ ԱՐԵՑ ԱՅՎԱԶԵԱՆ ՀԱՅՐ ՍՈՒՐԲԸ

—

Մօտ երկու ամիս է, ինչ որ Գեր. Սահակ Այվազեան հայրը մուտք է գործել Թէհրան և այն էլ այնպիսի մէկ ժամանակ, երբ Թէհրանայ ազգային խնդիրները չատ խառն դրութեան մէջ էին գտնւում, բոլորովին անիշխանութիւն էր տիրում ներքին գործոց մէջ. անուշադրութեան էին մատնուած և անգործադրելի էին մնում թեմական առաջնորդի հրահանգներն ու հրամանները, անլսելի էին մնում Կաթուղիկոսական կոնդակները, վերջապէս ամեն ինչ անկերպարան վիճակի մէջ էր, ամեն ինչ մատնուած էր մի քանի կարծեցեալ գործողների բարեհաճ կամքից: Այդ ժամանակն էր, ինչպէս ասացինք, որ Այվազեան հայրը Ս. Էջմիածնից ժամանեց Թէհրան: Ամեն ոք աչքը տնկել և ականջները սրել էր դէպի նա և ինչպէս որ լուր էր տարածուել թէ Վեհափառ Հայրիկի կողմից յատկապէս քննիչ էր գալիս, որով ամեն մի հայ անհամբեր սպասում էր թէ ինչ պիտի անէ նա: Թէև քննիչ չէր, այդ իմացուեցաւ, այսուամենայնիւ Վեհափառ Հայրիկից, որպէս կարծում ենք, մասնաւոր հրահանգներ պիտի ունենար վերակարգելու դպրոցական և եկեղեցական մի քանի խնդիրներ որոնք, թէև թեմական առաջնորդի կողմից՝ կարգի դրուած և հաստատուած էին, սակայն մի քանի քինախնդիր մարդոց հակառակութիւնների պատճառով քայքայուելու վրայ էին և գործերի այդ հանգամքներում էր որ ազգային հաստատութիւններն իրանց ճգնաժամին էին հասել և հայր Այվազեանն էլ Թէհրան էր ոտք կոխում:

Ուստի հայր Այվազեանի համար պէտք էր մի անխոնջ աշխատութիւն, իբրև փոխանորդի, թեմական առաջնորդից կար-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹԵՄԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒՉ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՈՒՄ

—

Տարիների ընթացքում պարսկահայոց մէջ այրող հարցը դպրոցական խնդիրն է, որ իւր գերազանց նշանակութեամբ դէպի ինքն է գրաւում փոքր ի շատէ կրթական գործով հետաքրքրուող շրջաններից կամ անհատներից սկսած մինչեւ ամենալուրջ ու գրական մտածողների ուշադրութիւնը: Թերթեցէք հայ լրագրութեան վերջին տարիների բոլոր էջերը եւ դուք կը գտնէք, որ Պարսկաստանից ուղարկուած թղթակցութիւնների (maximum) առաւելագոյն մասը կազմում են այն նամակները կամ յօդուածները որոնք, այսպէս թէ այնպէս, նուիրուած են եղել պարսկահայոց կրթական գործին: Կրթական գործը իւր մօտիկ անցեալի եւ ներկայ դրութեամբ ներկայացնում է մի Գորդեան հանգոյց, առեղծուած պարսկահայոց մէջ. այնպէս որ ոչ մի իշխանական մարմին կամ կազմակերպութիւն չէ կարողանում լուծել: Ամեն անգամ, երբ առաջնորդական ընտրական հարց է ծագում մէջտեղ, մէջտեղից շատերը այդ ընտրութեան մէջ ղեկավարւում են այն սկզբունքներով կամ զգացմունքներով, որոնք ուղղակի բղխում են կրթական գործի վրայ ունեցած նրանց տեսութիւններից, թէեւ, պէտք է ասած, որ այս երեւոյթը չէ կարելի ընդհանրացնել: Թեմական առաջնորդի անձնաւորութեան մէջ նրանք աշխատում են գտնել, ի միջի այլոց, եւ կրթական գործի առեղծուածային լուծումը: Մենք մեր կողմից այդպիսի յոյսերն ու ակնկալութիւնները համարելով հասարակութեան անինքնուրոյնութեան եւ սեփական դրամաքանութեամբ նախաձեռնելու անընդունակութեան նշան, միեւնոյն ժամանակ աւելացնում ենք, եւ իրաւացի կերպով, որ առաջնորդը մեծ դեր ունի խաղալու բոլոր ժողովրդական ձեռնարկութիւնների մէջ եւ հէնց այդ ակնյայտ հանգամանքն է, ցուցէ, որ, մեր կարծիքով, շատերին ծայրահեղ անինքնավստահութեան կամ աննախաձեռնութեան նեղ շրջանի մէջ է պարփակում: Այսպիսի դէպքերում, այսինքն երբ հասարակութիւնը իւր ընտրած անձնաւորութեան մէջ իրականացած չէ տեսնում իւր յոյսերը, փայլուն եւ ոսկի երազները, ահա այն ժամանակ նրա հիասթափումը կատարեալ է լինում, նոյնիսկ մահացնող ներգործութիւն է ունենում հասարակութեան զգացմունքների վերայ: Եւ հասարակութիւնը կամ ժողովուրդը իւր վերաբերմունքը այդպիսով լաւից դէպի վատը փոխելով ընտրուած անձնաւորութեան մասին, փոխում է եւ իւր հայեացքները ընդհանուր գործի վրայ: Եւ ամեն մի հասարակական գործ այսպիսի բացասական, աննպաստ հանգամանքների շնորհիւ խեղդւում է նոյնիսկ իւր սաղմնային վիճակին մէջ:

Բոլոր վերեւ ասածներից, ուրեմն, հետեւում է, որ ամեն մի հասարակական գործի յաջողութիւնը գլխաւորապէս կախումն ունի յայտնի հասարակութեան գիտակցական, ներգործիչ մասնակցութիւնից այդ գործի մէջ եւ ոչ թէ կրաւորական դեր կատարելուց:

Կրթական գործի կաղալը պարսկահայոց մէջ չա-

գի դրուած գործերը առանց բացառութեան վերահաստատելու, և այդ էլ շատ բնական է առանց մեծ դժուարութիւնների և արգելքների հանդիպելու չէր կարող նա։ Բայց թէ նա իւրեան պարտք համարեց երբէք իւր այդ պատասխանատու պաշտօնը կատարելու մէջ գոնեա այդ նպատակը իրան առաջնորդ անելու։ Մենք հիմա կաշխատենք բացատրել այդ։

Հայր սուրբը նախ սկսեց իւր գործը հոգեշունչ քարոզներով, որոնք հազուագիւտ և մինչև իսկ չը լսուած էին Թէհրանում և իւր պերճախօս լեզուով յորդորեց հասարակութիւնը դէպի սէր դէպի միութիւն, այնպէս որ ճշմարիտ ասած ժողովրդի հիացման առարկայ դարձաւ և մէկ հաշուով, այդպիսով նա պէտք էր ժողովրդականութիւն և հասարակութեան համակրութիւնը ձեռք բերէր։

Հասարակութեանը տները մի առ մի այցելելուց յետոյ, այցելեց և երկու դպրոցները և երկու ընթերցարանները, հակառակութեան պատճառների բուն կենդրոնները, բայց ափսոս որ այդ վերջին այցելութիւնները մնացին բոլորովին ամուլ, նա իւր տեսածների մասին որոշ, պարզ կերպով երբէք չը բացատրեց իւր կարծիքը և չը պարզեց իւր հայեացքը հասարակութեանը իւր ունեցած հաստատութիւնների մասին։ Թէ այդ հաստատութիւններից ո՞ր մէկը ուղղութեան ճանապարհի մէջ էր, օրինաւորն էր այդ մասին մէկ բառ անգամ չարտասանեց։ Այդ երկու կուսակցութիւնների ո՞ր մէկի ձայնը արդարացի էր, այդ մասին ևս լռութիւն։

Հայր Այվատեանը այդ հանգամանքներում ինչ գտնում էին ազգային գործերը, պարտաւոր էր մի անաչառ դատաւորի դեր կատարել և ոչ մէկ օրէնսդրի։ Թէհրանում ճշմարիտ է տիրում էր մի խուլ հակառակութիւն, բայց այդ հակառակութիւնը հասարակութեանը մէջ չէր, ինչպէս շատերը կարծում են, այլ հասարակութիւնից ընտրուած և հոգևոր իշխանութիւնից վաւերացուած գործադիր ժողովի և ազգային ասպարէզից քշուած, մերժուած մի քանի անձնաւորութիւնների մէջ էր, որոնք ինքնագլուխ կազմեցին մի ընկերութիւն և բացարին մի ուսումնարան յատկապէս հոգևոր իշխանութեան վերակարգածը, քանդելու։

Առաջինն աշխատում էր իրան յանձնուած պաշտօնը և իրաւունքները անթերի կատարել, գործադրել, միւսը ամեն ջանք ի գործ էր դնում նորան հակառակը հանդիսանալու խոչընդոտ լինելու, այսինքն հոգևոր իշխանութեան կանգնածը հիմնայատակ կործանելու, որով և առանց էն էլ դիւրահաւատ ժողովուրդը բռնուեցաւ երկու հակառակ հոսանքների, մէջ սրտեղից և բուսան ներքին երկպառակութիւնները։ Չենք կարծում որ հայր սուրբը այդ իրողութիւններից և ոչ մէկին անգիտակ լինէր և փոխանակ ուղղակի դատաստան կտրելու, գժտեալներին ի կարգ հրաւիրելու, իրաւացիին վերահաստատելու և անիրաւին բառնալու, իւր սկսած գործին այն դիրքը տուաւ և հասարակութեան այնպէս ցոյց տալ ուզեց. իբր թէ թեմական առաջնորդի արածնե՞րը սխալ շաւղով են եղել որտեղից և ծագել են կուսակցութիւններ և ինքն իւր լուծած և կազմած ժողովներովը ուզում է ճիշդը—ուղիղը անօրինել—կուսակցութիւնները բառնալ։

Այն ինչ որպէս մի ստորադասեալ հոգևորական ինչպէս ինքն է, թէկուզ տեղապահ կամ փոխանորդ, չենք կարծում որ ունենար լիազօր արտօնութիւններ, այդքան սանձարձակ գործելու, այսինքն միմիայն իւրեանից բարձր իշխանութեան արածները, սահմանածները փոխելու։ Երբ հայր սուրբը ուզեց ազգային դարձնել և հոգևոր իշխանութեան տակ տանել այն հաստատութիւնները միայն որոնք արդէն հոգևոր իշխանութեան տակ էին և ազգային։

Շատ անգամներ իրաւ է նա ջանք արաւ միացնելու երկու կողմի կուսակցութիւնները, և ամեն անգամներին մի կողմը ամեն պատրաստականութիւն ցոյց տուաւ այդ միութեան գործին բայց միւս կողմը յաւիտեանս չը համոզուելու համար միշտ փախուստ տուեց ասպարէզից այլ և այլ պատճառներով և աւել քան մի քանի անգամներ հայր սուրբը այն կողմից մերժումն գտնելուց յետոյ պէտք է հաստատ համոզուած լինէր, որ նորանք հակառակ էին և են միմիայն ուղղութեան և հոգևորականութեան հետ և ըստ այնմ շարժուէր։ Ինչպէս և փորձը ցոյց տուեց արդէն նորանց ժողովներին երբէք չը ներկայանալը, երաժշտասիրաց ընկերութեան վարչութեան բռնած ընթացքը դէպի ինքը և այլն։ Թէ՞ ինչ միջոցներ ձեռք առաւ այդ պարագայում այն կողմը զինաթափ անելու, կը պատասխանենք որ ոչինչ, թէ մի քայլ արեց միւս ուսումնասիրաց ընկերութիւնն էլ լուծել տալու, կը պատասխանենք որ ոչ և չէր էլ կարող նա անել այդ բանը որովհետև նրանք ղեկավարւում են միմիայն անձնական հաշիւներով, նրանց երբէք չէ հետաքրքրում ազգային շահը ընդհանուր կարծիքը, ինչպէս և երեւում է ազգային ընդհանուր ժողովի գործում, որ թէև միւս կողմի ղեկավարները իբրև ըմբոստներ ձայն չը պէտք է ունենային ընդհանուր ընտրութեան մէջ, սակայն մեծամասնութեամբ ընտրուելուց յետոյ ևս չէզոք դիրք բռնեցին, մի միայն իրանց սխալ ուղղութիւնը ձեռքից չը տալու համար—իրանց մոլար ճանապարհից չը դառնալու համար։

Ապա ի՞նչ արաւ հայր Այվատեանը այս երկու ամսում ինչ Թէհրան մնաց, էլի կը պատասխանենք որ ոչինչ. միմիայն Ազգային Ուսումնասիրաց ընկերու-

---

տնիրը բացատրում են նրանով, որ ժողովուրդը տնտեսապէս աննախանձելի վիճակի մէջ է (մեր խօսքը գաւառների կամ գիւղերի մասին է) Պարսկաստանում, ոմանք՝ թէ յարմար ուսուցչացուներ չունենք, այլք՝ թէ մեր ժողովուրդը սաստիկ տգէտ լինելով՝ չէ կարողանում եղած մի քանի հատ արժանաւոր ուսուցիչներին գնահատել, որով միւսներն էլ, եթէ սկզբում բուռն փափաք էին յայտնում տգէտ ժողովրդի մէջ մտնելու եւ գործելու, տեսնելով արժանաւոր ուսուցիչների դրութիւնը, խոր ցաւով խորշում են այդ պաշտօնից, եւայլն եւայլն, մի քանի սոյնանման քիչ թէ շատ իրաւացի պատճառներ եւ բացատրութիւններ:

Մենք, իբրեւ փոքր ի շատէ պարսկահայոց կեանքին ծանօթ, խոստովանում ենք, որ այդ առարկութիւնները մասամբ միայն արդարացի են: Մենք անձամբ ճանաչում ենք այնպիսի անհատներ, որոնք իրանց ամբողջ գոյութեան նպատակը, սեւեռեալ գաղափարը. իրանց կեանքի իդէալը համարում են ժողովրդային գործը, տգէտ ժողովրդի մէջ գործելը եւ, մենք դրականապէս համոզուած ենք, որ այդ պարոնները բոլորովին անկեղծ են իրանց զգացմունքների արտայայտութիւնների մէջ (թէեւ տխուր բացառութիւններ կան) բայց, ցաւալի է ասել, որ նրանք գործելու ընդունակութիւն կամ յարմարութիւն չունին. ահա ինչումն է գաղտնիքը:

Նրանք իրանց ամբողջ էութեամբ կլանուելով լոկ թէօրիաների աշխարհում, ոգեւորւում են ու ոգեւորում, ժողովրդական գործի ասպարէզը, ի հարկէ իրանց երեւակայութեան մէջ. նրանց թւում է մի բուրաստան, որտեղ մտնողը միայն անձնատուր կը լինի հաճելի զբօսանքների, հոգածելով որ ծաղիկները չը չորանան.—ահա մեր գործը,—մտածում են նրանք եւ կրկին ընկնում քաղցր հոգեզմայլութեան, փայփայուն ցնորքների մէջ.....

Թողնելով այդ բոլոր փաստերը՝ մենք կանգ կառնենք մեր կարծիքով մի աւելի կարեւորագոյն խնդրի վերայ եւ դա մի ո ւ ս ո ւ ց չ ա ն ո ց ունենալու խնդիրն է: «Օհ՜օ, պրծանք», կաղաղակեն շատ ֆիղահայերից երկչոտներ, «դեռ չենք կարողանում մի երկդասեան կամ մի երեքդասեան դպրոց պահել, սա էլ մի նոր. չը լսուած—չը տեսնուած հրաշք է պատմում»: Տեսնենք մեր ասածը ուտոպիա է, թէ հեշտ իրականանալիք մի հարց:

Դեռ չէ լրացել մի տարին այն օրից, երբ Դավրէժի Բերդաթաղի եւ Լիլաւայի թաղի փողոցները, տները եւ դպրոցական սրահները ղղրդում էին ոգեւորուած, իրական մշակներից դուրս եկած, եռանդոտ պրօպագանդիստների ոտների տակ: Համարեա ամեն մարդ իւր մտածութեան առարկան, միակ մտածմունքը դարձրել էր մի հարց, որի մասին ամեն տեղ եւ ամեն ժամանակ խօսում էր.—դա Կենդրոնական դպրոցի հարցն էր: Մարդկանց կամ անհատների կեանքի մէջ լինում են այնպիսի ծիծաղոտ, ժպտուն րոպէներ, երբ անհատը գլխովին անձնատուր է լինում այդ րոպէների զմայլեցուցիչ տպաւորութեանը. եթէ անհատների կեանքում տեղի են ունենում այդպիսի երկնային, գերերջանիկ րոպէներ, ինչու նոյնը չը պէտք է տեղի

լծինը, որ ազգային էր և ղեկավարւում էր հոգևոր իշխանութիւնից վաւերացուած ոչ-սահմանափակ մի կանոնագրութեամբ լուծեց և տեղը դրաւ մի ազգային անկերպարան հոգաբարձութիւն որ իւր մեկնելու հէնց երկրորդ օրը կը թողնէ տպարէզը և խոյս կը տան, և ընդհանուր գործը կը մատնեն աւելի խայտառակու-թեան այսինքն հետինն չար կը լինի քան զառաջինն։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Նամակ խմբագրութեան

—

Թէհրան 18 հոկտ. 94

Մեծապատիւ պ. արտօնատէր-հրատարակիչ „Տաւիղ“ լրագրի

Ամենքին յայտնի է որ „Տաւիղը այս տարուայ սկզբից սկսաւ հրատարակուիլ մի ժ խմբագրական ժողովի ձեռքով, և դուք խոստացաք ոչ մի տող քան չը տըպել առանց այդ ժողովի գիտութեան։ Պեռ առաջին ամիսներում այդ պայմանը ձեր կողմից մի քանի անգամ բեկանուեցաւ, և „Տաւղի“ ուղղութեանը հակասող լրեր և յօդուածներ տպուեցան, առանց նոյն ժողովի գիտութեան։ Խըմբագրական ժողովի անդամները հետզհետէ հեռանալով միայն ես (?!) մնացի այնուհետև ձեր և վիճ մէջ աւելի քան մի անգամ անհամաձայնութիւն եղաւ յօդուածների մասին, որոնք տպուեցան առանց իմ համաձայնութեան, բայց որոնց մասին հասարակութեան առաջ բարոյապէս պատասխանատու էի մնում ես (!!!)։ Այդ բոլոր անգամները ես ձեզ դիտողութիւն արեցի, առանց դադարեցնելու իմ աշխատակցութիւնը։ Բայց „Տաւղի“ 39 թիւը ամենադայթակղելի փրինակն է միմեանց հակառող յօդուածների։ Խմբագրականը պաշտպանում է Ազգային հոգաբարձութեան հաստատութիւնը. երրորդ երեսի նամակը, որ հրատարակուած է առանց իմ համաձայնութեան, մինչև իսկ առանց իմ գիտութեան, այդ բոլորը համարում է սարքած խաղ և երևակայական րեֆորմներ։ Բացի դրանից որ դա կասկածի է ենթարկում իմ անձնական անկեղծութիւնը և շարժառիթների ազնւութիւնը, որպէս Ազգային Ուսումնասիրաց ընկերութեան ատենապետի, այդ յօդուածը հերքումն է այն սկզբունքների որ „Տաւիղը“ պաշտպանել է իւր հաստատութեան օրից։ Մի լրագրի համար այսպիսի հակասող ուղղութիւն հաւասար է անձնասպանութեան։ Լրագիրը, որպէս անհատը, չէ կարող իւր պաշտպանած գաղափարները ինքը հերքուածել, առանց ծաղրի առարկայ լինելու։ Այդ ինչ որ դուք անուանում էք երևակայական րեֆորմ, մի և նոյն գաղափարն է որին „Տաւիղը“ նուիրած է մի տասնեակ առաջնորդողներ։

Այդ պայմանների մէջ ինձ այլ ևս անկարելի է լինում շարունակել իմ աշխատակցութիւնը „Տաւղին“, և ո՞վ գիտէ, գուցէ ձեր ուզածն էլ այդ է։

Հաճեցէք, որպէս փոխարինութիւն իմ աշխատակցութեան „Տաւղի“ մէջ, մի անկիւն տալ այս նամակին ձեր թերթում։

Յ. Մասեհեանց

Նամակ խմբագրութեան

—

Թէհրան 16 հոկտ. 82

Վաղուց ի վեր մի միտք ինձ տանջում է, որ և վճռեցի „Տաւղի“ միջոցաւ հրապարակ հանել։

Այն 1894 թուի գարնան վերջերում, չը գիտեմ մայիս թէ յունիս ամիսներում, մի քանի երիտասարդներ մտածեցին մի թեթև հանգանակութիւն բանալ տաճկահայ սովելոց օգտին։

Մտածեցին և այդպէս էլ արեցին։

Հաւաքուեցաւ մօտ 720 ղռան և այդ հանգանակուած գումարն էլ յանձնուեց պ. Ա. Թ-ին. որը պէտք է հասցնէր իւր որոշեալ նպատակին։ Պայման կար, որ այդ գումարն իւր նպատակին հասցնելուց յետոյ՝ որ և իցէ հայոց թերթերից մէկի միջոցաւ միամտութիւն պէտք է տրուէր նպաստողներին։

Արդ՝ այսքան ամիսներ սպասելուց յետոյ, մանաւանդ որ այդ գումարն շուտափոյթ պէտք է ուղարկուէր, չը տեսնելով այդ մասին ո՛չ մի տեղեկութիւն մերթերթերում և չունենալով ոչ մի կողմնակի լուր ստիպուեցանք գոնէ „Տաւղի“ միջոցաւ բացատրութիւն պահանջել այդ մասին պ. Ա. Թ-ից։

Յոյս ունինք պարոնը կը բարեհաճէ շուտով հրապարակաւ բացատրութիւն տալ և մենք աւելի ուրախ կը լինինք լսելով՝ եթէ արդէն այդ փոքրիկ գումարը իւր իսկ նպատակին հասած կը լինի։

*

Նամակ խմբագրութեան

—

Թէհրան 20 հոկտ. 94

Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ քուէարկողների ընդհանուր ժողովը։ Ծրարները թւով 87 էին։ Ծրարների միջի փակեալ ութ հոգիների ցուցակից ընտրուել էին հետևեալ չորս անձնաւորութիւնները առաւել կամ նուազ ձայներով, կնիազ Թադէոս-խան Մելիքեանց, Նիկողայոս Բաբաջանեանց, Արշակ Մ. Պետրոսեան և Ալպերտ Տէր-Յովհաննիսեան։

Այս չորս հոգիները աւելացնելով նախընտիր 8 հոգիների վերայ պէտք է լրացնէին Ազգային հոգաբարձութեան անդամների ամբողջ թիւը, այսինքն 12 հոգի։ Սակայն ցաւելով պէտք է ասել որ չը նայելով այդ յաւելման, հոգաբարձութեան թիւը մնում է միշտ եօթը, և այդ թւով պէտք է գործեն եթէ այսուհետ էլ չը պակսէ։

ունենայ եւ հասարակութիւնների կեանքը ... որ լեռ Դրէյէրից անհատական կեանքը հասարակութեան պատկերն է: Հէնց մի այդպիսի երկնային բռնէլի ներկայութիւնն էր զգացւում դավրէժցիների մէջ մի քանի ամիս առաջ: Երկար գնացին, եկան, խօսեցին, վիճեցին, բայց հէնց որ անցաւ հաճելի ինքնամոռացութեան մէջ ծգող բուպէների տպաւորութիւնը, ամենը բոն ընկաւ իւր նախորդական, լճացած անկենդան դրութեան մէջ: Ուրեմն դա մի վաղանցիկ երազ էր: Դառնանք մեր առաջարկութեանը:

Դավրէժում 30—35 տարի է, որ գոյութիւն ունի «Արամեան դպրոցը», երբեմն 3—4 դասարաններով, երբեմն դասարաններից մէկն ու մէկը կորցնելով եւ երբեմն էլ աւելացնելով: Մենք առաջարկում ենք, ի նկատի ունենալով նրա տնտեսական բարւոք վիճակը, այդ 3—4 դասեանց դպրոցը վերածել թեմական դպրանոցի.

Դուցէ մեզ առարկեն, թէ նիւթական ոյժերս չէ ներում, բայց այդ լոկ պատրուակ է. գործածեցէք եկեղեցու դրամագլուխը, քանի որ եկեղեցին էլ, դպրոցն էլ ժողովրդինն են եւ որոնեցէք այլ աղբիւրներ, դպրոցի նիւթական եկամուտները բազմացնելու, ինչպէս այդ արել էր Լիլավայի յարգելի հոգաբարձութիւնը՝ ներկայացումներ տալով, գրական երեկոյթներ կազմելով, վիճակախաղով, եւ այլն: Հարկաւոր է լուրջ գործունէութիւն եւ համառ, ուրիշ ոչինչ:

Ունենալով թեմական դպրանոց, պարսկահայոց դպրոցական կամ կրթական գործը փոքր ի շատէ հաստատուն հիմունքների վերայ դրուած կը լինի, երբ այդտեղ աւարտողները կը գնան գաւառներում գործելու: Այստեղ հարկաւոր ենք համարում շօշափել եւ մի այլ խնդիր. դա գաւառ գնացող ուսուցչի նիւթականի հարցն է. բայց այդ էլ կարելի է հեշտութեամբ լուծել. ահա թէ ինչպէս. մենք առաջարկում ենք, որ Դավրէժի երկու թաղի դպրոցների հոգաբարձական մարմիններից կազմուի մի «գաւառական միացեալ հոգաբարձութիւն», որի պաշտօնը լինի հսկել գաւառական կրթական գործին յարաբերուելով այն գիւղի միդասեան դպրոցի հոգաբարձութեան հետ, ուր կուղարկուի ուսուցիչ: Ունենալով ամեն մի գիւղի ժողովրդի տնտեսական կացութեան մասին ստոյգ տեղեկութիւններ, Դավրէժում կազմուած այդ «Միացեալ գաւառական հոգաբարձութիւնը» կարող է ըստ այնմ եւ կարգադրել յայտնի գիւղի թէ դպրոցական խնդիրները եւ թէ ուսուցչի ռոճիկը: Այս բոլորի մէջ խառը պէտք է լինի թեմական առաջնորդի բարձր հեղինակութիւնը: Իսկ գաւառներում դպրոցներ բանալու, հոգաբարձուներ կազմելու եւ դպրոցների բուն ուսումնական բարոյական մասին հսկելու գործը պէտք է յանձնուի թեմական տեսչին:

Մեզ կարող են նկատել, որ մեր առաջարկած այդ նոր „Միացեալ գաւառական հոգաբարձութիւն“ անունով մարմինը բոլորովին աւելորդ մի բան է, քանի որ այդ պաշտօնը կարող է վարել նոյն իսկ թեմական տեսուչը: Իսկ մենք ասում ենք, որ գաւառներում դպրոցների նիւթական կամ տնտեսական մասի վերայ հսկելու պաշտօնը յանձնելով լոկ մէկ մարդու-թեմական տեսչին, մենք ոչինչ չենք կարող անել: Ահա թէ ինչու:

(կը շարունակուի)

Ուրեմն եթէ մի և նոյն թիւն է ինչ որ էր Ազգային Ուսումնասիրաց ընկերութեան գործադիր ժողովի թիւը, և եթէ այս նոր հոգաբարձութիւնը կառավարելու էր միևնոյն վարժարանը ինչ որ կառավարում էր նախկին հոգաբարձութիւնը, էլ ինչ հարկ կար այդքան աղմուկի և շփոթութեան և եթէ երբէք հարկը ստիպում էր ոևէ մի փոփոխութիւն բերել այդ վարժարանի ներքին կամ արտաքին կազմակերպութեան մէջ կարող էին միմիայն կանոնագրութեան մի քանի կէտերը միայն փոփոխութեան ենթարկել քանի որ նա արդէն վերաքըննելի էր։

Միքայէլ Յ. Եղիազարեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ամսոյս 20-ին Լիվատիայում երեկոյեան ժամը 5 ր. 40-ին ի Տէր հանգեաւ Նորին Վեհափառութիւն ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ III Կայսր և Ինքնակալն Ամենայն Ռուսաց։

—

Երէկ Նորին Վեհափառութեան Ռուսաց Կայսեր մահուան հեռագիրը հասնելուն պէս բոլոր պետութիւնների ներկայացուցիչները և նոյնպէս բոլոր ռուսահպատակները աճապարեցին երթալ և իրենց ցաւակցութիւնը յայտնել Ռուսաց լիազօր դեսպանին։ Ի նշան սգոյ ամեն դեսպանատունների դրօշակները կիսով չափ բացուած են։

—

Ներկայ համարում, առանց փոփոխութեան հրատարակում ենք մեր աշխատակից Յովհաննէս-Խան Մասեհեանի նամակը։ Մեր կողմից ոչ մի դիտողութիւն կամ նկատողութիւն չենք անում համարելով նրան մի անհիմն գրութիւն, թողնելով այդ պարտաւորութիւը օտարներին։

—

Սուրբլայա քաղաքից ստացել ենք նոյն քաղաքի և շրջակաների գաղթականութեան Եսայի Սրբազանին 14 օգոս. 25 ին գրուած մի նամակի պատճէնը որը գովում է Նորին Սրբազնութեան եռանդուն գործունէութիւնը։ Տեղի պակասութեան պատճառով չենք կարող հրատարակել

—

Մարաղայից մեզ գրում են որ սաքզի բերքը այս տարի սակաւ է լիտրն արժէ 3 ղռան 25 կոպէկ սպիտակ փողի։ Ռուսաց թղթադրամի փոփոխութեան պատճառով ամենայն ինչ թանգացել է։

—

Շիրազից ստացել ենք անցորդ ստորագրութեամբ մի նամակ որը կէտ առ կէտ հաստատում է „Շաւղի“ 30 համարում ուղիղ տուած տեղեկութիւնները, այսինքն եկեղեցապատկան տների սաստիկ քաքայումն և նորանց մէջ տարիներով անվարձ նստելը, միևնոյն ժամանակ հասարակութեան իւր հոգևոր տուրքերը չը վճարելը (ամսական 2 ղ.) Գալով 35 համարում հրատարակուած մի այլ նամակի մի կէտին ասում է անցորդը թէ ուղևորի եղբօր համար մի հանգանակութիւն են արել բանկի և հեռագրատան գործակատարներն որից գոյացել է միայն 5 ղռան... և "փոխանակ այդ տեսակ առատաձեռնութեանց խորհուրդ է տալիս՝ լրատուին ո՞չ լաւ կանեն Շիրազաբնակ հայերը իւրեանց 2 ղռան տուրքերը վճարեն քահանային եթէ չեն ցանկանալ չը վճարողների անուան ցուցակը հրատարակուած տեսնել։

—

Դավրէժից մեզ գրում են որ մեծադղորդ „Սէր“ ընկերութիւնը իւր երկարամեայ գործունէութիւնից յետոյ մտադիր է փոքր ինչ հանգստանալ։ 93 թուին Մահլամի համար վարձուած ուսուցչի վարձը մինչև հիմա մնում է։ Վարչութիւնը ոչ մի կերպով չէ յետաքրքրւում այդ գործով, չը նայելով որ ուսուցիչը վաղուց է որ վերադարձել է Դավրէժ։

—

Դավրէժից հաղորդում են հետևեալը։ Այս օրեր հասաւ Դավրէժ մեր նոր Մստաշար-Դովլէն։ Երէկ ամսոյս 16-ին հայ վաճառականները և ս. առաջնորդը ներկայացան նորին գերազանցութեան։ Դավրէժ ժամանելու օրը հայ արհեստաւորների դասակարգը բաւականի տեղ ընդառաջել էր։

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են։ Այս օրերըս ս. առաջնորդը ստացաւ Ատրպատականի ռուսաց ընդհանուր հիւպատոսից Արամեան ուսումնարանների օգտին տրուած ներկայացման փողը 750 թուման, որից 150 թուման նորին գերազանցութիւնը, որոշել է յատկացնել Լիլավայի աղքատ աղջիկներին խնամող կանանց բարեգործական ընկերութեանը։ Բայց, ինչպէս լսում ենք, Լիլավայի հոգաբարձութիւնը զլանում է տալ այդ գումարը ընկերութեանը։

—

Դավրէժից հաղորդում են հետեւեալն, Սալմաստի տեսուչը կատարել է մի այսպիսի կուրիօզ, Դավրէժից հեռագրել է Սալմաստ, որ խալիֆան գալիս է։ տեղական ժողովուրդը կարծելով եկողը ընդհանուր Ատրպատականի առաջնորդն է, մեծ բազմութեամբ ընդառաջ են գալիս։ Բայց մեծ է լինում ժողովրդի զարմանքը երբ առաջնորդի փոխարէն նորանց ներկայանում է նորօծ Արսէն վարդապետ Վեհունին։

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են, որ թեմական տեսչի ուղարկած ուսուցիչները ոչ մի ընդունելութիւն չեն գտնում ժողովրդից։ Մահլամ ուղարկուած ուսուցիչը յանդիպում է ժողովրդի սաստիկ ընդիմադրութեանը, ինչպէս լսում ենք մինչև այժմ նորա աշակերտների թիւը հասնում է 4-ի իսկ այն ինչ նախկին ուսուցչի օրով աշակերտների թիւը հասնելիս է եղել 50 ի։

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են որ այս օրերս Դավրէժ է հասել Վեհ. Հայրիկի յանձնարարութեամբ պ. Բաղդասարեան Միհրանը որը մտադիր է ժողովրդի նուիրատուութիւններով Սալմաստում բանալ մի որբանոց։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Ամսոյս 20-ին Ֆրանսիայում մի մեծ ողողում է պատահել մեծ վնասներ պատճառելով։ Շատ կամուրջներ, տներ, ֆաբրիկներ փլել են 100000 բանւորներ անգործ են մնացել։

Արտօնատէր—Հրատարակիչ՝
ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԷԿՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յառաջիկայ կիւրակի 23 Հոկտ. Ս. Գէորգ եկեղեցում զկնի Ս. Պատարագից հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ն. Կայսերական Մեծութեան Ռուսաց ի Տէր հանգուցեալ ԱԼԷՔՍԱՆԴԸՐ III Մեծազօր Կայսեր համար, հետևաբար կը խնդրուի Թէհրանայ Ռուսահպատակ հայերից իւրեանց ներկայութեամբ մեծարել Օգոստափառ հանգուցելոյն անմահ յիշատակը։

Սէթ Պ. Ներսիսեանց

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՀԱՅ

ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԻՑ

Ծախւում են խմբագրութեանս մէջ։

Գինն է Թէհրանում վեց ղռան իսկ Պարսկաստանի օտար քաղաքների համար 8 ղռան։